

bala zvati Bošnjačka muslimanska organizacija – str. 496, za šta ne postoji niti jedan dokaz), a i očitih grešaka (1993. nije održan Kongres bošnjačkih intelektualaca na kojemu je prihvaćena nacionalna nominacija Bošnjaka, nego je tada održan tzv. Bošnjački sabor, a Vijeće Kongresa bosanskomuslimanskih intelektualaca je samo bilo jedan od sazivača tog Sabora) i paušalnih ocjena (npr. pogrešno je razumijevanje ko su to tzv. “bijeli cigani”, a i ocjena kako je NDH formirala koncentracione logore za sve one koji nisu željeli da se izjasne kao Hrvati”...).

Ipak, pored svih nedostataka, koje nužno sa sobom nosi prvi pokušaj pisanja biografije Mehmeda Spahe, Crnovršanin i Sadiković su ovom knjigom učinili veliki napor u raščišćavanju povijesne uloge jedne značajne političke ličnosti. Ostaje, ipak, da se pretresu drugi dostupni povijesni izvori i još jedanput povede priča o životu i povijesnoj ulozi Mehmeda Spahe, posebno u razdoblju prije stvaranja jugoslavenske države 1918, i u vremenu od 1935. do 1939. godine. Nije isključeno da još jedanput treba progovoriti i o posljednjim danima Mehmeda Spahe, a Crnovršanin i Sadiković su pričom o konobaru Draganu Vujiću izazvali ne samo historičare nego i pisce kriminalističkih romana za pisanje bestselera.

Husnija Kamberović

Zdenko Radelić, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991. – od zajedništva do razlaza*. Zagreb : Hrvatski institut za povijest, Školska knjiga, 2006, 701 str.

Ovom monografijom hrvatska historiografija je obogaćena još jednim vrijednim djelom o suvremenoj hrvatskoj povijesti. Autor je u uvodnim napomenama iznio mnoštvo razloga koji su bili ograničavajući u pisanju znanstvenih djela o nedavnoj prošlosti, ali i uspio da njegova knjiga konceptijski bude drugačija od ostalih koje su se pojavile u posljednjem desetljeću. U uvodnim poglavljima napravljen je kratak osvrt na razdoblje stvaranja Jugoslavije i položaja Hrvatske u međuratnom periodu, a zatim slijedi period Drugog svjetskog rata kojeg autor s pravom naslovljava *Osvajanje vlasti (1941.-1945.)*. Za Radelićevu knjigu se može naglasiti da su naslovi i podnaslovi zanimljivi i primjereni znanstveno-stručnom diskursu i da zbivanja i procese promatra i objašnjava u širem jugoslavenskom kontekstu. Za dio u kojem govori o ratnom periodu, autor je počeo od analize komunističkog pro-

jekta o stvaraju partizanskih odreda i procesa uspostavljanja vlasti, te odnosa prema najznačajnijim političkim strankama, građanskim političarima i vjerskim institucijama. Nakon oslobođenja uslijedilo je *Oblikovanje komunističke Hrvatske i Jugoslavije (1945.-1954.)* što je i naslov dijela knjige u kojem se govori o prvom desetljeću važnom u konsolidaciji vlasti narodne demokracije. Predstavljani su parametri uspostavljanja Hrvatske kao federalne jedinice preko određivanja njenih vanjskih i međurepubličkih granica, zatim elementi socijalne revolucije, odnosi prema tradiciji, agraru, seljačkim nezadovoljstvima, partijskim kadrovima, ali i administrativno-teritorijalno ustrojstvo, te odnosi prema centralističkom usmjerenju i međunacionalnim odnosima.

Uglavnom je razdoblje poslije Informbiroa okarakterizirano kao *Samostalan put (1948.-1966.)* u kojem se Jugoslavija/Hrvatska našla na putu između Istoka i Zapada, tražeći neke nove modele razvoja u samoupravljanju. Kronološki slijed događaja i procesa prezeniran je za dosadašnju historiografiju neobičnim podnaslovima: *Nadzirano ublažavanje stege, ...Svakome se dopušta "da vidi kako Marx djeluje u praksi"*, *"Mi smo Titovi – Tito je naš"*. Ono što čini Radelićevu knjigu vrijednom je ne isključivo pridržavanje okvira za pojedina poglavlja prema ustaljenoj periodizacijskoj shemi već prema problemskom principu prezentiranja povijesti. Tako se u sljedećem poglavlju vraća na 1954. godinu zaokružujući *Razilaženja u SKJ i državi (1954.-1971.)*. Polazeći od gospodarskih reformi iz 1961. i 1965. godine, autor objašnjava krizu koja se tako nije smjela imenovati u to vrijeme, a ona je otvarala nacionalno pitanje kroz odnose centralizacije i decentralizacije. Kako je to za sobom povlačilo pitanje kadrovskih rješenja na svim razinama predstavljena je nacionalna struktura najviših državnih i partijskih tijela, a uklanjanjem Aleksandra Rankovića uslijedile su reforme u Savezu komunista Jugoslavije, odjeci svjetskih događaja iz 1968. godine, ali u Jugoslaviji kao *prosvjed protiv komunističke vlasti u ime komunizma*, i počelo normaliziranje vrlo važnog problema odnosa između Katoličke crkve i države. Ovo donekle popuštanje komunističkog režima nije umanjilo snagu jednopartijskog sustava i partijske kontrole u društvu.

Liberalizacija je samo površinski tako izgledala pa ju je Radelić analizirao u posebnoj poglavlju *Hrvatsko proljeće (1967.-1971.)*. Tadašnjoj hrvatskoj političkoj eliti se učinilo da je došlo vrijeme za otvaranje pitanja položaja Hrvatske u Jugoslaviji, demokratskog dijaloga o nacionalnoj ravnopravnosti, jeziku, identitetu i sličnom. Da su to bila ipak malo preuranjena nadanja ka istinskoj demokraciji, autor elaborira u dijelu *Nova politika: između nacije i klase (1971.-1980.)* u odjeljcima: *"Dramatičan trenutak Hrvatske, Jesen hrvatskog proljeća* i završava ovu temu upoznavajući čitatelje sa posljedicama *Hrvatskog proljeća*. Unutar ovog poglavlja nakon nekih tema o svakodnevici vraća se krupnim temama na povijesnim razdjelnica-

ma – Ustavu 1974. i pitanju konfederalizacije, ali nas uvodi i u priču o Srbima u Hrvatskoj, o njihovim nacionalnim institucijama i nezaobilaznoj Srpskoj pravoslavnoj crkvi.

Ovi događaji i procesi u Hrvatskoj ukomponirani sa političkim dešavanjima u drugim jugoslavenskim republikama i pokrajinama stvorili su pogodno tlo za *Raspad SKJ i Jugoslavije (1980.-1990.)*. Da bi argumentirao duboki jaz u jugoslavenskoj državi dati su pokazatelji o razvoju Jugoslavije za pojedine republike u gospodarskom, demografskom, kulturološkom i socijalnom pogledu. Daljnjim razmimoilaženjima nacionalnih političkih elita u poimanju pitana centralizacije, federalizacije, konfederalizacije, liberalizacije i demokratizacije dovelo je do razilaženja po partijskoj i političkoj crti, a to je vodilo prema raspadu zajedničke države, osamostaljivanju sjevernih republika u suverene i samostalne države i na kraju do rata. Time se i završava ova monografija. Ona je temeljit uvod u monografiju grupe autora pod naslovom *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*.

Od 599. do 701. stranice u knjizi su zaključak, prilozi, tablice, karte, popisi, summary, popis izvora i literature, kratice, kazala imena i zemljopisnih pojmova, bilješka o autoru i izbor iz bibliografije. Zdenko Radelić nas je putem jednog znanstvenog djela visoke kvalitete proveo kroz skoro cijelo XX. stoljeće. U uvodu nas je podsjetio da “*Oni koji su u prošlosti pokušavali predvidjeti buduće događaje na najbolji su način pokazali sva ograničenja znanstvenih predviđanja. Tako, primjerice, ni neposredno pred raspad komunističkog sustava i blokovskog uređenja mnogi predstavnici društvenih i humanističkih znanosti nisu postavili ni hipotetičku mogućnost da će nastati tako velike promjene u svijetu, napose u Europi...*”, a u zaključku autor mudro opominje “*(...) Međutim, iskustva prošlosti govore da se ne treba baviti prognozama. To ionako nije povjesničareva zadaća. Ono što prošlost zaista dokazuje, barem što se ove teme tiče, jedino je to da su neprestana nastajanja i nestajanja država, kao i stalne promjene njihovih granica povijesne konstante.*” Ali, “*zato se povjesničar može samo nadati da buduće promjene neće biti povezane sa sukobima, nego će biti posljedice dogovora većine unutar svake nacije i države te da će biti izraz njihovih stvarnih težnji za boljim životom. Iako sam svjestan da se takve želje do sada nisu ispunile nijednoj generaciji na ovim područjima, uvjeren sam da sadašnje generacije moraju djelovati upravo na način kao da je to ipak ostvarivo.*” Zaista, da li je to ostvarivo!?

Vera Katz